

Σώμα

Δρ. Μάρω Γαλάνη

Σκοπός της ενότητας

- Εισαγωγή στους εννοιολογικούς χάρτες, ως μεθοδολογία καταγραφής των νοητικών αναπαραστάσεων με σκοπό τη διαμόρφωση διδακτικής παρέμβασης.
- Εννοιολόγηση της σωματικότητας/του σώματος ως ολότητα, για τη διαμόρφωση εκπαιδευτικής παρέμβασης μέσω του σύγχρονου χορού.
- Όταν ολοκληρωθεί η ενότητα ο φοιτητής /τρια να είναι σε θέση:
  - Αφού έχει δομήσει τον προσωπικό του εννοιολογικό χάρτη να εμβαθύνει στα στοιχεία που καθορίζουν την έννοια – σώμα, εντοπίζοντας ποια είναι για αυτόν η κεντρική ιδέα για το σώμα και με ποιόν τρόπο συνδέονται οι άλλες έννοιες με αυτή (και μεταξύ τους).
  - Να αναδομήσει την προσωπική του αντίληψη για την έννοια με έναν από τους βασικούς ορισμούς για το σώμα/ σωματικότητα που αναφέρουν οι διαφορετικές αντιλήψεις ανά εποχή, οι διαφορετικές επιστήμες και ειδικοί.

• Εννοιολογικοί χάρτες

Έννοιες κλειδιά

- Σώμα – σωματικότητα
  - Βιωματική, συμμετοχική, ανακαλυπτική μάθηση
  - Αλληλεπίδραση, ανατροφοδότηση, αναστοχασμός, αποδόμηση
  - Εποικοδομισμός
-
- Εποικοδομισμός είναι θεωρία της γνώσης η οποία υποστηρίζει ότι ο άνθρωπος οικοδομεί τη γνώση και το νόημα στη βάση αλληλεπίδρασης ανάμεσα στις εμπειρίες, τις ιδέες και τις αντιλήψεις του.
    - Στηρίζεται και υποστηρίζει βιωματικές και συνεργατικές μεθόδους διδασκαλίας στην εκπαίδευση (Dewey, Bruner, Gagne, Ausebel, Otto, Decroly , Key, Montessori κ.ά.)
    - Η ικανότητα για τη συγκρότηση μιας γνώσης βελτιώνεται όταν η γνώση αποκτάται με την αυτενέργεια και τρόπο βιωματικό γιατί η φύση του ανθρώπου είναι «διερευνητική».
    - Αυτός ο τρόπος μάθησης προϋποθέτει τη συνεργασία και η απόκτησή της συντελείται μέσω όλων των αισθήσεων αξιοποιώντας τη σωματική-κινησθητική (bodily-kinesthetic) νοημοσύνη, που είναι η ικανότητα του σώματος και της κίνησης για παραγωγή και επεξεργασία νοητικών σχημάτων, έκφραση συναισθημάτων και μάθηση μέσω σώματος και κίνησης.

Ένας εννοιολογικός χάρτης

- Αποτελεί μια γραφική αναπαράσταση εννοιών, όπου κόμβοι αντιπροσωπεύουν τις έννοιες και συνδέσεις τις σχέσεις μεταξύ των εννοιών.
- Οι έννοιες συνήθως περικλείονται σε έναν κύκλο ή ένα τετράπλευρο.
- Οι συνδέσεις μεταξύ των εννοιών γίνονται με τόξα ή γραμμές και μπορεί να είναι μονόδρομες, αμφίδρομες ή μη κατευθυντικές. Οι συνδέσεις προσδιορίζονται (ονομάζονται). Πάνω στη γραμμή γράφουμε τη σχέση της μίας έννοιας με την άλλη.
- Δύο κόμβοι μαζί με το σύνδεσμο που τους συνδέει αποτελούν ένα στιγμιότυπο.

Με βάση τη μορφή υπάρχει εννοιολογικός χάρτης:

- Ιεραρχικός: Η κεντρική έννοια τοποθετείται στην κορυφή και σταδιακά προς τα κάτω κλιμακώνεται η νοητική δράση
- Αραχνοειδής: Η κεντρική έννοια τοποθετείται στο κέντρο και γύρω της απλώνονται οι υποέννοιες.
- Διαγράμματος ροής (flowchart): Οι έννοιες αναπαριστώνται σε κουτιά και τα βέλη δείχνουν τη ροή των δεδομένων

Ανάλογα με την πολυπλοκότητά του, το είδος και τον αριθμό των συνδέσεων

ένας εννοιολογικός χάρτης μπορεί να είναι:

- απλός, δηλαδή, να συνδέει τις έννοιες σ' ένα πρώτο επίπεδο
- πιο ανεπτυγμένος ώστε να συνδέει οικογένειες εννοιών με άλλες έννοιες

Η τεχνική της εννοιολογικής χαρτογράφησης

- Η τεχνική της εννοιολογικής χαρτογράφησης αναπτύχθηκε από τον καθηγητή Joseph D. Novak, στο πανεπιστήμιο του Cornell το 1972 κατά τη διάρκεια ενός ερευνητικού προγράμματος σε μαθητές με στόχο τη μελέτη των γνωστικών αλλαγών που αφορούν στις φυσικές επιστήμες. Ο Novak (1991), κατέληξε στο συμπέρασμα ότι «η μάθηση με νόημα περιλαμβάνει την αφομοίωση των νέων εννοιών και την ενσωμάτωσή τους στις υπάρχουσες γνωστικές δομές».

Δυτική σωματική κουλτούρα

- Από τη μεσαιωνική σύνδεση σώματος και γένεση της αμαρτίας διαμέσου των τεχνικών χορού της δύσης (μπαλέτο, μοντέρνο κλπ) που η κατανόηση της σωματικής έκφρασης συντελείται από εξωτερική παρατήρηση της κίνησης, την οποία επιβεβαιώνει ένα ακροατήριο ως την ανάπτυξη των σύγχρονων τεχνολογιών που στοχεύουν στον κατακερματισμό του σώματος στα επιμέρους που επιδέχονται παρέμβαση, η δυτική σωματική κουλτούρα συμβάλει στην αποσταθεροποίηση της εννοιολόγησης του σώματος σαν ολότητα (Μακρυνιώτη, 2004).

Σώμα

- «Ο άνθρωπος», κατά τον Σακελλαρίου (1985) «είναι ένας οργανισμός, μια δομή ανατομικο - λειτουργική που αποτελείται από το σκελετό, τους μυς και από ένα σύνολο οργάνων της συντήρησης και της προσαρμογής - το σώμα, αποτελείται, επίσης, από ένα σύνολο ψυχικών λειτουργιών, που εξωτερικεύονται στο περιβάλλον με τη συμπεριφορά μέσω των οργάνων του σώματος».

- Ανάλογα με τις προσδοκίες και τις θεωρήσεις κάθε εποχής το σώμα μελετάται εκ νέου και καθορίζεται από τις γνώσεις που κατακτά κάθε φορά η επιστήμη.
- Το σώμα – δοχείο μέσα στο οποίο η ψυχή ενοικεί κατά τις αέναες μετενσαρκώσεις της, απηχεί την ινδουιστική, πλατωνική, νέο-πλατωνική, γνωστικιστική αντίληψη του διαχωρισμού σώματος και ψυχής.
- Στη Δύση ο Καρτεσιανός δυϊσμός επηρέασε ολόκληρη τη σκέψη για αιώνες με τον διαχωρισμό ύλης και πνεύματος και την προσέγγιση ότι το σώμα αποτελεί απλά μια μηχανή της οποίας κινητήρια δύναμη είναι ο νους «το σώμα υπάγεται στον κόσμο της έκτασης και της μηχανικής κίνησης ενώ η ψυχή σε εκείνον του σκέπτεσθαι που διακρίνεται για διαφορετικές ιδιότητες και νόμους από τον προηγούμενο» (Γρηγοροπούλου, 1999).
- Στην εποχή του Διαφωτισμού παγιώθηκε ο δυτικός, διπολικός τρόπος σκέψης στο σχήμα του οποίου το σώμα ορίζεται ως αντικείμενο που μπορεί να χειραγωγηθεί σαν να επρόκειτο για μηχανή
- Ως αντίληψη αυτό πρόσφερε μια επιστημονική τεκμηρίωση στην Προτεσταντική θεωρία και πρακτική που στόχευε στον έλεγχο της αίσθησης και άρα της επιθυμίας, στην καθιέρωση του ορθού λόγου, στην αντιπαράθεση του νου και του σώματος που ευνόησε τα ιεραρχικά δίπολα πνεύμα – σώμα, κοινωνία/πολιτισμός – φύση, άντρας - γυναίκα, λευκός – μαύρος, Δυτικός- Ανατολίτης. Το σώμα αντιμετωπίστηκε με επιμέρους ποικίλους τρόπους. Θεωρήθηκε μιανό, κακό, φυλακή της ψυχής, μια μηχανή, τάφος της αρετής, ο ναός του θεού, κοσμικό, ιδιωτικό, δημόσιο, προσωπικό ή ιδιοκτησία του κράτους κ.α..

Σώμα, ψυχανάλυση και σουρεαλισμός

- Στη Φροϋδική θεωρία το σώμα δεν ταυτίζεται με τον οργανισμό και ούτε περιορίζεται στην εικόνα του. Έτσι αναδύεται το ερώτημα: τι είναι αυτό το επιπλέον; Αυτό το επιπλέον του σώματος για την Ψυχανάλυση είναι άμεσα συνδεδεμένο με το έμφυλο σώμα, το σώμα που εκπαιδεύεται στο συλλογικό, το σώμα που στρατεύεται, που εξαναγκάζεται, που χορεύει, αρρωσταίνει, ερωτεύεται, γεννά, που πεινά, πονά, επιθυμεί, φοβάται, ικανοποιείται, αγαπά, θυμώνει, πάσχει ή και κομματιάζεται σε αποστολές αυτοκτονίας. Η εξάπλωση της Φροϋδικής θεωρίας δείχνει την προβληματική θέση του σωματικού και ψυχοσωματικού «Somatisation».
- Ο Σουρεαλισμός, όπως και η Ψυχανάλυση, κηρύσσουν την επιστροφή στο σώμα, στην ψυχοσωματική ενότητα, στην επιθυμία. Η αντίληψη της ομορφιάς έγινε κατανοητή από τους σουρεαλιστές ως μια συναρπαστική εμπειρία, μια ακούσια αίσθηση ιλίγγου και έντασης η οποία δεν αφορά μόνο το μυαλό, αλλά και το σώμα.

Σώμα, Νατουραλιστική, Κοινωνικής Μορφοποίησης, Φαινομενολογική προσέγγιση

- Προσεγγίζοντας τις θεωρητικές προσεγγίσεις για το σώμα, και συνοψίζοντας, θα λέγαμε ότι υπάρχουν δυο εκ διαμέτρου αντίθετες: η Νατουραλιστική και η προσέγγιση της Κοινωνικής Μορφοποίησης. Ανάμεσα στις δυο η Φαινομενολογική αποτελεί τη γέφυρα.
- Η Νατουραλιστική αντιμετωπίζει το σώμα ως βιολογική οντότητα και το εξετάζει έξω από το κοινωνικό του πλαίσιο. Άνδρες και γυναίκες από τη στιγμή που έχουν διαφορετικά σώματα έχουν και διαφορετικές δραστηριότητες και ζωές -σε αυτό στηρίχθηκαν οι ανισότητες φύλου (Shilling, 1993).
- Η Κοινωνική Μορφοποίηση, ασκώντας κριτική, υποστήριξε ότι ο τρόπος με τον οποίο διαχειριζόμαστε το σώμα στις σχέσεις είναι αποτέλεσμα συγκεκριμένης κοινωνικής διαδικασίας.
- Η Φαινομενολογία θεωρεί το σώμα συνθήκη και πλαίσιο με το οποίο τοποθετούμαστε στον κόσμο. Ο Turner συνδυάζει το μοντέλο της Κοινωνικής Μορφοποίησης και της Φαινομενολογικής προσέγγισης και θεωρεί ότι «το σώμα είναι κοινωνικά μορφοποιημένο όσο και οργανικά προσδιορισμένο» (Turner,1992).

Φαινομενολογική προσέγγιση

- Την έννοια του ενεργού ανθρώπινου σώματος και τον θεμελιακό ρόλο που αυτό κατέχει σε όλο το φάσμα της αντιληπτικής διαδικασίας την συναντάμε στην Φαινομενολογία του Merleau-Ponty κατά τον οποίον σώμα και αντικείμενο αντίληψης συνθέτουν μια αδιαίρετη ενότητα.
- «Είναι ο άξονας του κόσμου, γνωρίζω πως τα αντικείμενα έχουν διάφορες όψεις γιατί μπορώ να τα περιτριγυρίσω, να τα παρατηρήσω, άρα γνωρίζω τον κόσμο μέσω του σώματός μου. ... είναι δώρο της φύσης στον άνθρωπο για να αποκτήσει έναν κόσμο» αναφέρει ο Ponty (Merleau-Ponty, 2016). Η
- Φαινομενολογία υποστηρίζει ότι μέσα από το σώμα μου κατανοώ τους άλλους ανθρώπους
- «Το ανθρώπινο σώμα είναι το όχημα της ύπαρξης στον κόσμο. Το να διαθέτει σώμα ένα ζωντανό ον σημαίνει να συμπεριλαμβάνεται σε ένα συγκεκριμένο περιβάλλον» (Merleau-Ponty, 2007 b).

Σύγχρονη θεωρία και σώμα

- Στη σύγχρονη θεωρία το σώμα έχει υλική υπόσταση αλλά είναι παρόν στη σκέψη και το λόγο και διατηρεί αδιάρρηκτη σχέση με το νου. Δεν αποτελεί κοινωνικά ουδέτερο τόπο, προσλαμβάνεται με κοινωνικά και πολιτισμικά δεδομένα «το αντιλαμβανόμαστε με τα κοινωνικά σημαινόμενα που του αποδίδονται και τα νοήματα που αντανακλά σε αντιστοιχία με τον πολιτισμικό-κοινωνικό χώρο και χρόνο»
- Εξετάζοντας το σώμα σε συνάρτηση με τις εκάστοτε κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες, στην κοινωνική θεωρία, το υποκείμενο βγαίνει από το θεωρητικό περιθώριο σε ενεργητική συμμετοχή και υπογραμμίζεται η δυνατότητα αυτοκαθορισμού του. Το υλικό ή λογοθετικό, φυλετικό, έμφυλο, σεξουαλικοποιημένο, αρτιμελές, ανίκανο, φυσιολογικό ή ανάπηρο, εμπορευματοποιημένο, πάσχον, καταπιεζόμενο, τιμωρούμενο, εύτρωτο, σώμα δεν έπαψε να αποτελεί ένα από τα πολυσυζητημένα θέματα των τελευταίων δεκαετιών. Η αναγνώριση της διαφορετικότητας τοποθετεί το σώμα σε κοινωνικοπολιτισμικό πλαίσιο μέσα σε εθνοτικά, έμφυλα, θρησκευτικά, φυλετικά, και ταξικά συμφραζόμενα

Φουκωκική έννοια του πειθαρχημένου σώματος

- Στο ιστορικό πλαίσιο, το οποίο διαμορφώνεται στα τέλη της δεκαετίας του '60, Μάης του '68, το ενδιαφέρον μετατοπίζεται από το δεδομένο και σταθερό στο ρευστό σώμα «ως ο τόπος στον οποίο οι κανόνες επιβάλλονται, αλλά και στον οποίο οι κανόνες παραβιάζονται, ανατρέπονται, χάνουν την ισχύ τους» (Παπαρούση, 2012). Ο Φουκώ ασχολήθηκε εκτενώς με το σώμα και το πώς αυτό γίνεται αντικείμενο εξουσίας καθώς και με τις τεχνικές χειραγώγησης, επιτήρησης και ελέγχου των σωμάτων που χαρακτηρίζουν τις νεωτερικές κοινωνίες, δηλαδή με τις «σχέσεις εξουσίας που ασκούνται στο σώμα και τους πειθαρχικούς μηχανισμούς οι οποίοι μετασχηματίζουν το ανθρώπινο σώμα και το κανονικοποιούν» (Foucault, 2011). Θεωρούμε ότι το σώμα μας ανήκει απολύτως αλλά πραγματικά ελέγχεται από κοινωνικούς πειθαρχικούς μηχανισμούς ( ) καθώς επίσης ελέγχεται και από την κατανομή κοινωνικών και στερεοτυπικών ρόλων

Ο όρος «somatics» αποδίδεται στον Thomas Hanna (1980) και αφορά στον τρόπο με τον οποίο γίνεται αντιληπτό το σώμα με εσωτερικό, φυσικό τρόπο, από το ίδιο το άτομο.

Ετυμολογικά προέρχεται από την ελληνική λέξη σώμα, το οποίο κατά την ύστερη αρχαιότητα σημαίνει επίσης το σύνολο ενός πράγματος, τον κορμό του.

- Ένας όρος που συμβάλλει στην κατανόηση του «βιωμένου σώματος» είναι η Σωματικότητα- Somatic, το πεδίο που μελετά το «soma» όταν αυτό γίνεται αντιληπτό μέσα από την οπτική του πρώτου προσώπου, όταν παρατηρείται από το ίδιο το άτομο με τις δικές του ιδιοδεκτικές αισθήσεις. Αυτό είναι κατηγορηματικά διαφορετικό από εκείνο που γίνεται αντιληπτό από την παρατήρηση τρίτου προσώπου που αντιμετωπίζει το σώμα ως μια αντικειμενική οντότητα, παρατηρήσιμη, αναλύσιμη και μετρήσιμη με τον ίδιο τρόπο όπως οποιοδήποτε άλλο αντικείμενο. Σε κάθε περίπτωση δεν είναι βέβαια το σώμα διαφορετικό αλλά η διαφορετική οπτική –viewpoint. Στην παρατήρηση τρίτου προσώπου τα σωματικά δεδομένα, διαμεσολαβούμενα, χρειάζεται να ερμηνεύονται μέσω ενός συνόλου αντικειμενικών καθολικών κριτηρίων για να γίνουν πραγματικά. (Thomas, 1979). Αντίθετα οι «Φαινομενολογικές» ή «Υποκειμενικές» αντιλήψεις του πρώτου προσώπου βελτιώνουν την αυτογνωσία (Thomas, 1980).

- Παρότι ο όρος «somatics» χρησιμοποιείται το 1980, η σωματικότητα ως περιεχόμενο, ο τρόπος δηλαδή με τον οποίο το σώμα γίνεται αντιληπτό από το πρόσωπο εκ των έσω, είναι πολύ παλιά, διακατέχει καθολικά τις αντιλήψεις των πρακτικών της κίνησης στην Ασία οι οποίες εκπορεύονται από συστήματα κίνησης αρχαίων θρησκειών και πολιτισμών (yoga: Ινδικό σύστημα άσκησης, chi gong και tai chi: παραδοσιακές κινέζικες σωματικές πρακτικές, aikido: ιαπωνική πολεμική τέχνη). Όλες εναρμονίζουν το σώμα, την αναπνοή, και το μυαλό.

- Σ κιά
- Ω ραίο
- Μ αγικό
- Α γάπη

